

Delo, 17.05.2012

Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Ni vse zlato, kar prihaja iz Bruslja

Veliki evropski preobrat: »Pravila fiskalnega pakta so ekonomsko, socialno in pravno škodljiva!«

Čedalje več evropskih držav in državljanov spoznava, da ni vse suho zlato, kar prihaja od evropskih tehnokratov in ob usmeritvah nemške kanclerke. Velik del francoskih volivcev je zavrnil očitno zgrešeno evropsko ekonomsko politiko, temelječo izključno na ostrih varčevalnih rezih in okrepljeno z enako zgrešenim evropskim fiskalnim paktom. Zadnji konec tedna so nediskriminatorne in neuravnotežene varčevalne ukrepe nemške kanclerke enako prepričljivo zavrnilo volivci ene ključnih in najbolj razvitih nemških dežel Severno Porenje - Vestfalija.

Posledice volilnega tedna bodo za prihodnji razvoj Evropske unije, njenih članic in državljanov, tektonske. Jacques Delors, eden najbolj predanih in kompetentnih Evropejcev, je pred dnevi s skupino evropskih intelektualcev nakazal novo smer evropskega razvoja: predlaga rekonstrukcijo EU od spodaj navzgor. Takšna Unija bi bila veliko bliže resničnim potrebam evropskih državljanov na lokalnih, regionalnih in nacionalnih ravneh.

Kot oster kritik zgrešenosti fiskalnega pakta se Delors zavzema za odpiranje prostora za ustvarjalnost. Z vzpostavljanjem politične legitimnosti bi se zagotovila potrebna protiutež evropskim tehnokratom in elitam. Brezposelnost, zlasti med mladimi, je za Delorsa in številne druge strokovnjake absolutno nesprejemljiva. Tako se po dolгих letih vsiljevanja ortodoksnih ekonomskih idej in protirazvojnih fiskalnih pravil in paktov, ki so evropsko krizo in brezposelnost poglobili do nepredstavlјivih razsežnosti, v Evropski uniji postopoma vendarle v obrisih nakazuje razvojni preobrat.

Evropski tehnokrati so v kontekstu odločilnih francoskih predsedniških volitev hitro obrnili ploščo. Od francoskih volivcev jasno zavrնjenemu fiskalnemu paktu že pripravljajo spremembe in dopolnitve, ki bodo temeljile na nujnih in doslej manjkajočih spodbudah za rast in vključujoči socialni razvoj.

Preobrat ne bo ne hiter ne preprost, kajti kriza je dosegla že epske razsežnosti, pa tudi evropski tehnokrati in nemška konservativna elita, ki so v zadnjih letih vsiljevali zgrešene ideje evropskim državam ter blokirali razvojne spodbude, se ne morejo preprosto osmisliti na novo. Kljub temu pa Unija dobiva nov, svež zagon in upravičeno pričakujemo bolj domišljene in koherentne predloge na vseh ravneh odločanja. Prav tako tudi bistveno več prostora za ideje in pobude »od spodaj«. Vse skupaj lahko povzamemo v geslo, ki je naslov pred kratkim izdane nove Krugmanove knjige: Končajmo to depresijo zdaj!

Priprave na revizijo

Dobro bi bilo, če bi se tudi v Sloveniji zavedli teh tektonskih sprememb v Evropski uniji. Najprej smo zaman čakali na slabo delujoči francosko-nemški vlak Merkel-Sarkozy, v prejšnjem mesecu smo postali celo tretja država, ki je ratificirala sporni evropski fiskalni pakt, takoj za Grčijo in Portugalsko. V Uniji to ni ostalo neopaženo. Medtem se bodo na pobudo novega francoskega predsednika začele priprave na temeljito revizijo fiskalnega pakta, saj je obstoječi pakt eden najbolj neuravnoteženih in asimetričnih sporazumov v zgodovini Unije. Je

pretog, preveč omejevalen in nesprejemljivo globoko posega v fiskalno suverenost držav članic.

Proti dosedanji evropski politiki neselektivnih restrikcij so se izrekli ugledni evropski in svetovni ekonomisti in drugi strokovnjaki. Ne zaradi površnega razumevanja, kot nekateri razlagajo, temveč zaradi poglobljenega razumevanja zgrešenosti evropske ekonomske politike zadnjih let. To zgrešenost poglobljeno analizira tudi omenjena najnovejša Krugmanova knjiga: zelo informativna so poglavja, povezana z zgrešenimi evropskimi idejami v zadnjih letih neuspešnega spopadanja s krizo. Kritično se je o fiskalnem paktu poleg Jacquesa Delorsa izrekel tudi eden vodilnih evropskih pravnikov Jean-Claude Piris. V zvezi s fiskalnim paktom je poleg njegove neuravnoteženosti opozoril še na problem demokratične legitimnosti z vidika izključitve nacionalnih parlamentov.

Trije ugledni evropski makroekonomski inštituti – nemški IMK, francoski OFCE in avstrijski WIFO – so na podlagi podrobne skupne ekonomske analize pokazali, da so pravila fiskalnega pakta ekonomsko, socialno in pravno škodljiva. Numerične omejitve so postavljene arbitrarno, premalo premišljeno. Stephan Schulmaister z dunajskega WIFO je pokazal na nevdržnost povezave pravila o 0,5-odstotnem strukturnem primanjkljaju in pravila o zmanjševanju javnega dolga po dvajsetinah razlike med trenutnim razmerjem dolga in ciljem 60 odstotkov BDP.

Obe pravili sta preprosti, toda uresničevanje kombinacije obeh bi imelo katastrofalne ekonomske in socialne posledice, kar so pripravljavci pakta očitno prezrli. Za Italijo, denimo, bi po Schulmaistrovem izračunu to pomenilo, da bi morala prihodnja leta zmanjševati javni dolg za tri odstotke dolga. To bi pomenilo nevzdržno gospodarsko in socialno opustošenje države in državljanov. Nič bolje ne bi bilo za Španijo, ki je zlato pravilo vnesla v svojo ustavo lani septembra in skupaj z drugimi restriktivnimi zavezami do Bruslja spravila državo in družbo v ekonomski in socialni kolaps.

Slovenija še vztraja na napačni poti

Potrebna je izjemna selektivnost in nekritičnost za vztrajanje pri vnosu fiskalnega pravila v slovensko ustavo, kamor ne spada in česar nihče niti ne zahteva. Medtem ko vrsta strokovnjakov, evropskih držav in njihovih državljanov spoznava, da je fiskalni pakt slabo, napačno in škodljivo zasnovan ter se zato že napovedujejo spremembe in dopolnitve, lokalni neoliberalci vztrajajo pri ustavni spremembi s čedalje bolj selektivno izbranimi argumenti. Iz razprave črtajo vse, kar govori proti sprejetju takega pravila, in selektivno ter površno podajajo dozdevne argumente *za*.

Če ne gre le za trenutno modno muho iz ropotarnice vse bolj toksičnih neoliberalnih dogem, temveč za univerzalno veljavno pravilo, zakaj ideja izravnane proračuna zdaj, in ne že pred leti v veliko boljših ekonomskih časih? Kje so ideje o okrepljeni rasti in socialno vključujočem razvoju?

Poučna in pomembna je Švedska izkušnja, ki se je s fiskalno krizo srečala najprej v začetku osemdesetih let, nato pa še v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Dolgoletni predsednik švedskega sveta za fiskalno politiko Lars Calmfors kot dobre izkušnje švedskih prizadevanj za doseg fiskalne konsolidacije poudarja dosežen politični konsenz, fiskalno transparentnost in visoko kvalitetno razpravo. H kvalitetni in uspešni fiskalni razpravi kot ključna spada tudi razprava o kratkoročni in dolgoročni gospodarski rasti.

Vsi omenjeni elementi so po Calmforsovem prepričanju pomembnejši za dosego fiskalne konsolidacije kot pa nemški pristop z zavezujočimi pravili in avtomatičnimi korekcijami, zdaj zapisanimi v evropskem fiskalnem paktu. Švedska tako nima fiskalnega pravila zapisanega v ustavi. Leta 2010 je vnesla v svoj proračunski zakon pravilo, da naj se doseže proračunski presežek, vendar zakon ne konkretizira ravni. Numerični cilj – odstotek BDP za splošno vladno neto posojanje – ostaja na ravni politične zaveze.

Če kaj, je Švedska primer države, ki kaže, da je fiskalno konsolidacijo mogoče doseči brez problematičnih in restriktivnih pravil evropskega fiskalnega pakta in brez rokohitrskih ustavnih sprememb. Na podlagi širokega političnega dogovora, medsebojnega zaupanja, transparentnosti, kredibilnosti, in ne na podlagi vsiljenih ustavnih določb, ki ne vlivajo ne občutka transparentnosti ne občutka kredibilnosti.

Omenimo še švicarski primer in odmislimo bajko o fiskalni zavori, ki da je rešila Švico. V Švici so fiskalno konsolidacijo začeli izvajati leta 1993, veliko let pred vnosom fiskalnega pravila v ustavo. Prva leta fiskalne konsolidacije so bila neuspešna zaradi nizkih gospodarskih rasti, nepričakovano visoka gospodarska rast med letoma 2003 in 2010 pa je omogočila uspešno fiskalno konsolidacijo. Ta je torej predvsem posledica ugodnih okoliščin. Negativna posledica fiskalne zavore pa je, da so zaradi omejitev javne investicije v Švici na izjemno nizki ravni, kar utegne v prihodnosti zmanjševati tudi švicarsko gospodarsko rast – prav nasprotno od tega, čemur naj bi bila fiskalna zavora namenjena. Tako strokovnjaki ne priporočajo preprostega in nekritičnega mehničnega uvoza švicarske fiskalne zavore v ustave drugih držav.

Vulgarni neoliberalizem nam skupaj z nekaterimi dezorientiranimi političnimi podporniki slika površne bajke ter nas poskuša prepričati, da je zlato vse, kar prihaja arbitrarno in selektivno nabrano od drugod. Gre za anahronizem širših razsežnosti. Ne prispeva h kvaliteti javnega diskurza, prav tako ne h krepitvi ustavne demokracije in državotvornosti.

Zato tudi v Sloveniji za začetek resničnega razvojnega preobrata in za krepitev ustavne demokracije potrebujemo odločen in jasen parlamentarni *ne* vsiljenemu in zgrešenemu poskusu vnosa »zlatega« pravila v ustavo. Z nekritičnim in celo čezmernim sprejemanjem vsega, kar pride iz Evropske unije, ne koristimo ne sebi ne prihodnjemu razvoju bolj uravnotežene in vključujoče Unije.